

At forkynde for børn uden at øve overgreb

Indledning

I det kristne børnearbejde vil vi forkynde. Vi vil påvirke børnene. Vi vil – personligt og konkret – række dem Guds ord.

Men hvordan gøre det på den rigtige måde? For vi aner alle, at der er en grænse, som ikke må overskrides. Man kan formidle Guds ord på en rigtig måde, så der er frihed til at tage imod eller afvise. Og man kan forkynde for børn på en forkert måde, så det bliver anmassende, hvilket blot skaber modstand mod Ordet.

Nogle sidder med gode minder om en søndags-skolelærer, der rakte evangeliet videre på den gode måde i respekt for børnene. Andre sidder med onde minder om en børneklubleder, der trampede ind i børnesjæle – til skade for både barnet og sagen.

Derfor er det relevant at se på, hvordan vi forkynder for børn uden at øve overgreb.¹

Hvad er forkyndelse?

Vi må skelne mellem forkyndelse som indhold og forkyndelse som form.

Guds ord er i sig selv forkyndende, i kraft af sit *indhold*. Når Ordet læses, fortælles, udlægges og formidles, er Helligånden på spil for at skabe og nære troen. Det er i sig selv en lettelse. Vi skal ikke *lægge* en forkyndelse ind i Ordet. Fordi det er Guds ord, som Helligånden bruger, så har det en åndelig virkning efter Guds vilje. Det står og falder ikke med, om vi er inderlige nok eller dygtige nok. Når vi blot beflitter os på at sige, hvad Ordet siger, så er der tale om forkyndelse.

Men dermed er alt ikke sagt. For forkyndelse kan og bør også forstås som en *form*, der bruges i kristne sammenhænge, men også i mange andre

sammenhænge. En politisk tale kan fx være forkyndende – ikke i kraft af sit indhold, men i kraft af sin form. Det samme kan siges om en strejkeleders peptalk til sine med-strejkende eller en håndboldtræners beskeder til spillerne i en timeout. Forkyndelsen som form er kendetegnet ved fire ting:

1. *Tiltale*. Forkyndelse er envejskommunikation. Den tiltaler modtagerne. Der kan godt være momenter af samtale i forkyndelse, men det dominerende er, at forkynderen tiltaler sine tilhørere. Han eller hun retter sit budskab mere eller mindre direkte mod tilhørerne, som udfordres af det sagte.
2. *Forkynderen stiller sig bag ved stoffet og står personligt inde for det*. Når man underviser i et stof, stiller man sig ved siden af det og har et let distanceret forhold til stoffet. Forkynderen derimod står med hele sine person inde for det, han formidler. Underviseren har en *saglig* tilgang til sit stof. Forkynderen har en *personlig* tilgang til det. Dog må det understreges, at det er en dårlig forkynder, som ikke har distance til sit stof, og det er en dårlig underviser, der ikke er personligt engageret i sit stof.
3. *Stærk involvering af følelser*. Forkyndelse er ikke bare noget, man hører. Det er noget, man mærker. Man taler om forkynderens evne til at hensætter sine tilhørere i en sindstilstand. Der kan være tale om følelser som glæde eller vrede, der som regel er kombineret med en rent kropslig reaktion med megen adrenalin i blodet.
4. *Der gives anledning til respons*. Når forkyndelsen er færdig, ligger det næsten i luften, at tilhørerne skal give en reaktion. Det kan være en klapsalve – eller rådne tomater – efter en politisk tale. Et kampråb i slutningen af en timeout i håndboldkampen. Efter en kristen forkyndelse er det som regel fælles bøn og lovsang.

¹ Med ”overgreb” sigter jeg *ikke* til incest eller vold, men til verbale overgreb, dvs. overgreb på det psykologiske plan, hvor den voksne med sine ord, attituder, mimik og kropssprog går for tæt på børnene, som der forkyndes for.

En kristen forkyndelse er altså kendetegnet ved et specifikt indhold - Guds ord - og ved en form, der også bruges af mange andre. Det er indholdet, der gør forkyndelse til noget specielt kristent, ikke formen.

Derfor er det også *formen*, vi skal koncentrere os om, når vi skal øve os i at forkynde uden at begå overgreb, for forkyndelsens form kan både bruges og misbruges. Med forkyndelse er det som med ild. Den er uundværlig for os mennesker, men den kan også forårsage store skader.

Hvad er det at øve overgreb?

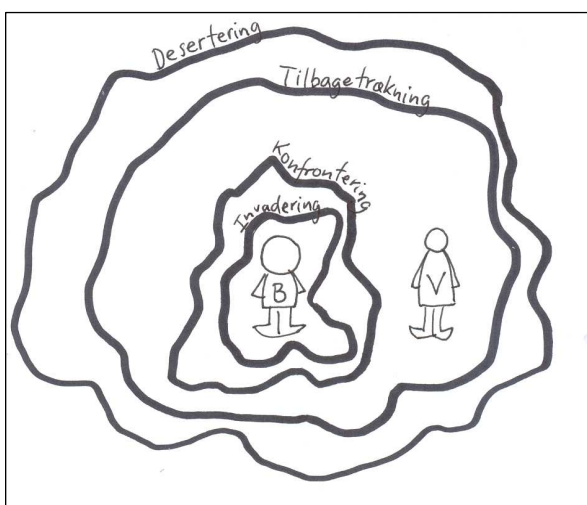
Ethvert menneske – også ethvert barn – har en personlig grænse omkring sin person, som andre ikke må træde ind i, uden at personen frit har inviteret den anden derind.

På den anden side har vi alle brug for, at andre af og til "går til os" og konfronterer os. Blandt voksne kan der være tale om, at man konfronterer sin ægtefælle med et svigt. I forhold til børn kan der være tale om at skælde ud.

Samtidig har vi brug for, at andre mennesker trækker sig tilbage fra os, så vi i perioder får lov at være i fred. Børn har også brug for, at de voksne af og til trækker sig tilbage og ikke hele tiden "mandsopdækker" dem.

Men det er også vigtigt, at voksne ikke svigter deres ansvar over for børnene ved at overlade dem til sig selv eller ved at nægte at vejlede eller bestemme over dem.

Der er kort fortalt fire zoner rundt om et barn, som vi skal være opmærksomme på. De kan vises på denne illustration:

I midten af står barnet (B). Udgangspunktet for den voksne (V) er det mellemste felt, men med mu-

lighed for at bevæge sig *mod* barnet eller *bort fra* barnet.

Tættest mod barnet ligger grænsen for *invadering*, altså den grænse, som en voksen ikke må overskride. Denne grænse skaber ikke en jævn zone rundt om barnet. På nogle felter kan den voksne komme forholdsvis tæt på barnet, uden at det føler sig invaderet. På andre felter må den voksne holde en større afstand til barnet, da dets integritet her er en anden.

Vanskeligheden er, at hvert barn har en individuel grænse for invadering, som tilmed er foranderlig over tid. Om denne grænse og de øvrige tre gælder, at de ikke er medfødte, evige, objektive eller uforanderlige. De er overvejende tillærte, kulturbundne, subjektive og foranderlige. Men de findes hos ethvert menneske på givent tid og sted.

Lidt længere ude ligger grænsen for *konfrontering*, altså den grænse, som en voksen af og til bør overskride, fordi barnet har behov for at møde en konfrontering – dels af hensyn til barnet selv, dels af hensyn til andre, dels af hensyn til den voksne selv. Feltet mellem invaderingsgrænsen og konfronteringsgrænsen skal den voksne normalt være en forholdsvis sjælden gæst i; men når han er der, skal han være der med lige dele frimodighed og varsomhed. Med frimodighed i bevidstheden om, at han tjener barnet (og andre) derved, og med varsomhed, fordi han i denne zone står i fare for at krydse invaderingsgrænsen. *Forkyndelse er en af måderne at konfrontere et barn på.*

Yderst ligger grænsen for *desertering*, altså den grænse, som en voksen ikke må overskride i forhold til barnet, da det vil indebære, at barnet svigtes; det lades uden den grad af involvering, som et barn har krav på, netop fordi det er barn.

Knap så langt ude ligger grænsen for *tilbagetrækning*, altså den grænse, som en voksen af og til bør overskride, fordi barnet har behov for at møde en tilbagetrækning – dels af hensyn til barnet selv, dels af hensyn til andre, dels af hensyn til den voksne selv.

Forkyndelsen i sig selv er altså ikke et overgreb. Det er tværtimod meget vigtigt at møde forkyndelse for at kunne udvikles normalt. Men forkyndelse bringer os tæt på det område, hvor et overgreb kan ske, hvorfor vi må være varsomme og opmærksomme, når vi forkynder.

Hvad kendetegner forkyndelsesmæssig invadering?

Det spørgsmål er ikke enkelt at svare på. Derfor har jeg interviewet nogle mennesker, som i dag er

voksne, om deres erfaringer med at møde kristen forkyndelse. Navne og omstændigheder er opsigtede, men lad mig referere, hvad nogle af de tolv interview-personer sagde til mig:²

Hanne Lis:

”Den dag i dag synes jeg da også, at det var egentlig okay fornuftigt det, jeg tænkte. Men hvor læreren så bare sagde, at det var ikke den rigtige kirkelige tankegang og det var ikke, som det stod i Bibelen, og at man så fik læst og påskrevet på den måde, selv om man er ret sårbar, når man går hen og udtrykker sine inderste tanker i forbindelse med tro.”

”Hvis man ikke lige var den, der sad stille og pænt på sit værelse, men skulle ud at prøve grænser af, så blev det sat lig med eller smidt ind under de ti bud på en eller anden mærkelig facon.”

”Jeg havde sagt undskyld til dem, jeg skulle sige undskyld til; men hvis man ikke angrede rigtigt, og man ikke mente det rigtigt, så var det ikke godt nok.”

”Det, synes jeg egentlig, har været ret krænken- de, at der ikke var mere frihed. For man er måske på forskellige stadier i sit trosforhold.”

”Det samme i forhold til én, der står og prædiker næstekærlighed – og man føler kun, at vedkom- mende hader én. De to ting hænger ikke sammen. Det skal simpelthen integreres i vedkommendes liv.”

”Derfor blev det nogle meget lige linier, man skul- le gå på, og der var ikke så meget plads til at tæn- ke selv.”

Pelle:

”Jeg tror, det er, fordi troen er noget, der er blevet påduttet én. Jeg tror helt klart, at der er blevet stoppet så meget i halsen på én, at det ikke er en tro – det er bare noget, man har lært – noget an- dre har fortalt én. Det er ikke en personlig tro.”

”Evangeliet har der været meget lidt af. Det har været lovformen. Man har aldrig fået lov til at væ- re en glad kristen. Man skal se sort ud, når man formidler Guds ord.”

”Man har for alt i verden holdt sig fra andre krist- ne sammenhænge, for det kunne jo gå hen og præge én. Der brugte man ordet, at man blev for- ført.”

Birgitte:

”Jeg husker, at jeg tænkte meget: Gid der var en lærer, jeg ville ligne. Der manglede ligesom den der lærer, jeg kunne spejle mig i. Det er meget det, når jeg sidder og har tænkt over det de sidste par uger, så er det meget det der med at have nogen at spejle sig i, så jeg kan finde ud af, hvordan jeg lever – og hvordan gør jeg det bedst.”

”Det har helt klart tricket mig, at de har været så totalt færdige med, hvad de tænkte. Meget færdi- ge og meget afklarede. Og så har det tricket mig, at de på en måde bliver så meget større end mig selv. Det bliver magtfuldt (...) i stedet for omsorgs- fuldt.”

”For når man aldrig får at vide, at der gør du dig faktisk en klog tanke, eller hold da op, hvor har du tænkt meget ... det ville åbne op for *min* person- lighed. I stedet for at sige: Nå, men det skal du ik- ke tænke på; eller du kan jo nok se; eller det er vigtigt, at du får det her på plads. Så bliver jeg lige pludselig gjort lille i stedet for, at jeg bliver gjort til en, der måske kan åbne op for noget nyt, som en anden kunne tænke.”

Dette er blot nogle få eksempler. Men de siger al- ligevel noget om, hvad det er vigtigt at være op- mærksom på, når man forkynder for børn.

Forkyndelsesmæssig invadering kendetegnes bl.a. ved følgende:

- Friheden til at sige nej er stærkt begræn- set.
- Modtageren fradømmes egne tanker, fø- lelser og vilje.
- Alle svar på tilværelsens store spørgsmål foreligger på forhånd.
- Selvstændige holdninger hæmmes.
- Nogle tanker har man ikke lov til at tænke.
- Påvirkningen og holdningerne proppes ned i halsen på modtageren.
- Modtageren har ikke en oplevelse af, at formidleren selv er den første tilhører til det sagte.

Der kan også gives nogle kendetegn på den inva- derende forkynder:

- En venlig påtrængenhed.

² Pedersen, Carsten Hjorth: *Ikke for tæt på, ikke for langt fra*. Stencil 2005

- De, som ikke tror eller mener det rigtige, sættes på et B-hold, hvor de overses og ringeagtes.
- Tegn på selvstændighed er farlige eller forkerte.
- Ønsker ikke at afvikle sin egen rolle som formidler.
- Svag selvkritik, stærk kritik af andre.
- Manglende sammenhæng mellem lære og liv, mellem holdninger og handlinger.
- Manglende kontakt med sit eget indre. Undertrykkelse af egne følelser.

Det er altså disse ting, vi skal søge at undgå, når vi vil forkynde for børn på den gode måde.

Empati og frihed

To ord bliver centrale i denne forbindelse: Empati og frihed.

Empati er evnen til at lukke andre ind i sit univers, at kunne sætte sig i andres sted, uden selv at blive opløst i den anden. Empati rummer evnen til at lytte og samtidig være sig selv. Derfor ser man ofte, at den, der overskrider andres grænser, ikke har megen selverkendelse, ikke megen åbenhed for, at jeg kan tage fejl, ikke megen vilje til at sige undskyld og erkende egen andel af en konflikt. Empati består altså i kunne føle og opleve som andre. Det er en evne til at leve sig ind i andres livssituation og opfatte situationer, spørgsmål og problemer fra andre synspunkter end sit eget.

Empati er ikke noget, man enten har eller ikke har. Den kan normalt udvikles. Men det er en vigtig egenskab at opøve, når man skal forkynde for børn.

Det andet centrale begreb er frihed. Tvang kvæler nemlig forkyndelsens hensigt og skader barnet. Derfor må alle, som forkynder for børn, tydeligt markere, at selve modtagelsen af det forkyndte ikke er forkynderens, mens barnets ansvar. Den voksne hverken kan eller skal sikre sig, at barnet nu "tror", "tror rigtigt" eller "tror som jeg". Den voksne må heller ikke gribe til personlig overtalelsetaktik. Han må ikke søge at tvinge barnet med, at han bliver ked af, hvis barnet ikke tror på Gud, eller at barnet degraderes i hans øjne, hvis det ikke tror som han.

Guds suverænitæt og vores ansvar

Nu skal vi så huske, at vi her taler om forkyndelsens form, ikke dens indhold. Og hvor må vi være glade for det! For tænk, hvis det hele afhang af vores evne til at forkynde på den gode måde. Det gør

det heldigvis ikke. Det afgørende er stadig, at vi forkynder Guds ord, som i sig selv har evne til at skabe tro og holde troen i live – også hos børn.

At forkynde for børn er som at være landmand. Landmanden ved jo godt, at spirekraften, ja, selve livet ligger i kornet, som han sår. Det ligger helt uden for hans ansvar og evner at få kornet til at spire og gro. Men det fører jo ikke til, at han så bare smider nogle håndfulde korn ud på et tilfældigt stykke jord. Han pløjer, gøder og vander marken. Han tilsår den på det ideelle tidspunkt og under de bedst tænkelige vilkår. Det er nu engang hans ansvar. Men spirekraften og livet ligger ikke i hans hånd. Sådan må vi også gøre når vi forkynder for børn. Vores ansvar er at gøre det yderste for at forkynde på den gode måde og undgå den dårlige – samtidig med at vi er fulde af glæde over og tillid til, at det er Gud, der i kraft af forkyndelsens indhold føder og nærer troens liv, også hos børn.

Spørgsmål til samtale

- 1) Hvor stort er problemet med invaderende forkyndelse i LMs børne-, junior- og teenarbejde?
- 2) Giv eksempler på forkyndelse, der både konfronterer modtageren og respekterer vedkommende.
- 3) Giv eksempler på forkyndelse, der ikke respekterer modtageren.
- 4) Tal om billedet med landmanden, som godt ved, at spirekraft og livet ligger i frøet, men som alligevel gør et stort arbejde med at tilberede jorden.